
МЕДИИ И КОМУНИКАЦИИ НА 21. БЕК
21ST CENTURY MEDIA AND COMMUNICATIONS
7/2023

DOI: 10.54664/XRRV1328

Varia

Малина Димитрова*

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

ГЕОРГИ ЮРУКОВ – НЕДООЦЕНЕНИЯТ И ЗАБРАВЕН ИЗДАТЕЛ

Malina DIMITROVA

Library of St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo

**GEORGI YURUKOV: THE UNDERAPPRECIATED
AND FORGOTTEN BOOK PUBLISHER**

Abstract: This article adduces documentary evidence directly related to the Yurukov family of publishers and to their series *Mozayka ot Znameniti Savremenni Romani (A Tapestry of Famous Contemporary Novels)*, which have not been presented in full to the scientific audience so far. The source base makes it possible to reconstruct the activities and contributions of Georgi Yurukov in particular.

Without claiming to be exhaustive, the article aims to present the partially traceable but undoubtedly intriguing biography of Georgi Yurukov in one narrative, as well as his contribution to book publishing and to the spiritual development of Bulgaria since the first half of the 20th century. Through the factual data, new details are introduced in relation to the issues of book publishing and distribution in Bulgaria during the period under review.

Keywords: fiction publishing; book history; history of literature; *A Tapestry of Famous Contemporary Novels*.

За историците на книгата (Гергова 2004 : 491, Даскалова 2009 : 94, Дамова 2000) Георги Юруков твърде дълго е „продължител на делото на София Юрукова“, който „поема издателството и го ръководи до ликвидирането му от комунистите през 1948 г.“ (Даскалова 2009 : 94). И само толкова. Затова и надсловът на статията концентрира преди всичко желанието за различен поглед към личността и наследството, далеч надхвърлящо единствено и само цитираното вече „продължител“. Сякаш съзнанието за собствена мисия в изграждането на литературен живот в България, успехът в реализирането на „Мозайка“ и ранната смърт митологизират образа на „неуморимата и европейски образована създателка на „Мозайка от знаменити съвременни романи“ (Сестримски 1992 : 41) – София Юрукова. Отвъд тази представата и въпреки приносните статии са останали незасегнати – неизследвани или просто подминавани – не по-

---

* **Малина Димитрова** – Отдел „Дигитализация“, Университетска библиотека, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, e-mail: malinapd@libsu.uni-sofia.bg

маловажни теми като: цялостната история на издателската фамилия, на поредицата, на отношението на литературните критици към нея, както и мястото ѝ в сложния и многопосочен литературен и издателски процес. Но най-вече не е оценен влогът в духовноисторическото поле на Георги Юруков, който не просто носи цялата отговорност за успеха и развитието на „Мозайка“, а инвестира себе си в утвърждаването ѝ: *„Някои наивни читатели са ми казвали, че като излиза „Мозайка“ 26 години, сигурно работата върви от само себе. Нищо подобно. Уверявам ви, че ако не тикам ежедневно работата си, тя ще спре и ще загине в скоро време. Моят любим баща ми бе казал, че и на челото ми пише: „Мозайка“, до толкова предано съм мислил за списанието.“* (Георгиев 1935 : 5) Публикацията доказва своеобразна предопределеност в живота на Г. Юруков, проследен по архивните страници – оказва се, книгоиздаването е целия му живот. Тези обстоятелства провокират изследователския поглед към всичко онова, останало встрани от вниманието на учените, което се пази в архивите и в периодичния печат от 20-ти и 30-те години на 20-я век, и което представлява несъмнен интерес за историята на книгата. Изнесените тук сведения свидетелстват за „неуловени“ факти от дейността и приноса на цялата фамилия Юрукови и в частност на Георги Юруков.

Справедлива е оценката на Д. Б. Митов, който пише в бр. 7 от 30.01.1935 г. на в. „Литературен глас“: *„Поел редактирането на „Мозайка“ след смъртта на основателката, той работи със същата енергия и компетентност като нея. А тази работа изисква голяма душевна сила. Защото, за да се преведат и поднесат най-хубавите работи от европейската литература, трябва да се четат огромни количества романи и критици за тях. Всичко това изисква не само време, но също така и едно будно критическо чувство, каквото за щастие във висока степен притежава сегашният редактор на списанието Г. Д. Юруков.“*

В културната история на един народ нищо и никой не бива да бъдат забравяни. Едва през 1976 година Хр. Д. Бръзицов (Бръзицов 1976 : 99) включва в книгата си „Български книгоиздатели“ свое интервю с Георги Юруков, може би първият опит отново да се възкресят заслугите на книгоиздателя. За съжаление ролята му в културния живот на България, забележителните приноси в областта на книгоиздаването, дълголетната преводаческа дейност, която изгражда модела на преводната рецепция на европейските литератури в България, е недостатъчно изследвана и непозната в своята пълнота. В подкрепа на тази теза ще привлечем оценката на Георги Цанев, която обема в себе си целия път на поредицата. Под псевдонима И. К. в бр. 9 на първата годишнина на списание Изкуство и критика (1938) той пише:

Когато става дума за тая библиотека, не може да не се изтъкне, че съществуването ѝ в продължение на толкова години е най-неопрровержимия знак за нейната положителна стойност. И наистина, тридесет години вече Мозайка избира – доколкото това е възможно – от световната литература произведения, които се редят между най-ценните, и ги дава на българския читател. С отличния прием, който тя намира у нас, се подчертава още един път необходимостта за всеки народ от общение с чуждите култури и, в случая, с чуждите литератури. Никоя литература не се развива в абсолютно затворени рамки. [...]

В това отношение, Мозайка има вече заслуги, които литературната история не може да не ѝ признае. Нейните уредници, братя Юрукови, са я поддържали до сега на добра висота. И в избора на произведения, и в преводи – те са, общо взето, проявявали вкус и разбираня. Търсили са винаги значителни автори.

Работата с архиви на български интелектуалци и с литературната периодика провокира към издирването и интерпретацията на колкото се може по-голям брой архивни документи. Историческите свидетелства, тяхното обнародване и включване в научните изследвания ще уплътнят знанието ни за историята на българската книга, особено днес, когато на книгоиздаването и историята на книгата да се гледа като на периферни области на хуманитаристиката.

Кой е Георги Юруков?

Отговорите на този въпрос лежат в множество фрагменти от разчетените архивни единици и мълчаливо търсят своето място в реконструкцията на неговата житейска и издателска биография. Работа безспорно необходима, но достатъчно мъчителна, въпреки благосклонност-

та на времето, спасило книгите и от трите издавани от него поредици, и неголям архив. Без претенция за абсолютна изчерпателност, в тук предложената статия си поставяме за цел да систематизираме в един наратив частично проследимата, но несъмнено интригуваща биография на Георги Юруков, както дейността и приносите му в книгоиздаването и в духовното развитие на България от първата половина на XX век.

Необходимо е да се спомене една особена характеристика на този архивен фонд – в него няма нито едно съхранено писмо от Георги Юруков. Съществено място заемат комплекта писма, представящи работата на София и Георги в „Мозайка“, които допълват значително биографията и на двамата. В предговора си към „К. Величков. Литературен архив“ (Вълчев 1979 : 8) Величко Вълчев пише: „В една от срещите ни през 1955 г. с Георги Д. Юруков (1886–1960), племенник на поета, който след смъртта на сестра си София Д. Юркова продължи работата ѝ в основаното от нея издателство „Мозайка от знаменити съвременни романи“, научих, че Г. Юруков е събрал и грижливо запазил около 180 писма на Величков до Д. Юруков, В. Т. Велчев, Б. Величков и др. Той драговошно ги предостави да ги подготвя за печат, а по-късно го убедих да ги предложи за откупуване от Института за литература при БАН.“ Не може да се твърди със сигурност, но е напълно допустимо, именно Георги грижливо да е запазил цялата кореспонденция до него от „най-ценните и вещи сътрудници“, от неговите „най-мили същества“ и така писмата днес да стигат до нас. Дали е така не е известно, остава да приемем този факт като културна енигма.

Като отправна точка сред съхранените архивни свидетелства се откроява единственият материал с биографичен характер¹. Писан е от сестра му Мара Юркова-Данова. Той е с късна датата – 1964 г. Документът в размер на няколко страници, изписани с широк ръкописен почерк, би могъл да се определи като набързо съставен *curriculum vitae*, той е от значение за конструирането на отсъстващата биография на издателя. Така тук предложеният текст се превръща в първото, макар и не напълно изчерпателно жизнеописание, портретна скица на Георги Юруков, опиращо се изключително на документални извори:

„Георги Д. Юруков е роден в Пловдив на 20 юни 1886 година. Първоначалното си образование започва в Пловдив. По-късно продължава в София и първи гимназиален клас постъпва във Военното училище. [...] иска да довърши гимназия и да следва литература. Баща му му отказва и го съветва да продължи Военното училище. След големи душевни страдания той решава в себе си да довърши Военното училище, а когато стъпи на крак и може да помага на семейството си, ще осъществи идеала си.

По това време той общува много със сестра си София Д. Юркова. Цени я като интелект и като образование. И двамата четат руска литература, френска литература, самообразователни се.“ (ЦДА – София. ф. 954 к. оп. 1. а.е. 5)

Епистолярните свидетелства в архива доказват описаното житейско и духовно общуване и спътничество. Богата, с интересни данни е запазената кореспонденция, чието начало ни връща към времето, в което София заминава за Париж. За този период от живота ѝ са запазени писмата ѝ до брат ѝ Георги. Далече от семейството младото момиче непрекъснато очаква писма от дома и непрекъснато им отговаря. Писмата я променят, „отведнъж става весела и приказлива като никога.“ И винаги има какво да напише, „нищо че не знае от где да почне.“ София има нужда да споделя ежедневието си, а ние днес се радваме на автентичен животопис. Писмата са достатъчно основание да се твърди, че това общуване е подчинено на привързаност, любов и на потребността да разкаже на брат си ежедневието, целите и мечтите си – и са безспорно доказателство на думите на Мара Данова:

¹ Пак там

Notre Dame de Sion, Paris, 30/1897 г.

Милий байчо,

От датата, когато ти отговарям ще видиш дали съм точна в отговорите си до теб.

Понеже за мен няма по-голямо щастие от туй да получа от теб или от мама писмо и затуй много се старая да бъда точна и виждаш я преди час получих писмото ти и вече ти отговарям.

Не можеш си представи как се радвам, че „все в порядке“. Знай, че твоята болест ме прави да стана набожна. Когато и да съм в черква, първата ми работа е да се моля за теб, защото не знам вече към кого да се обърна. Както се вижда климата на Давоз ще ти помогне, което е голямо щастие за нас, защото това значи много работи, а главното че от този климат ще оздравееш.

Забравих да ти благодаря за портретите, много хубаво направи, че ми ги прати, да гледам тях поне.

[...]

Радвам се, че говориш постоянно френски, така неусетно ще го научиш, то ще ти останат спомен от болестта ти. Хубаво правиш, че се збираш с белгийци, полезна е да си навикнал да слушаш разни наречия, за да можеш да кажеш, че знаеш добре френски.

[...]

Ти ми пишеш, че щяла съм да науча френски, като матерния си, че аз него не знам я, ама нека науча и френски толкова стига, ама не вервам.

*Едно ме учудва, че ти си се научил да се подиграваш, каква е тая подигравка, че си ме бивало за всичко, ако „си ме биваше“ аз нямаше да бъда в тоя ... Ами щях да съм в някой университет, за каквото толкова мечтаех. Особено тази дяволска литература, която толкова обичам и която, като че бяга от мен. И представи си, сега съм в Париж и не мога още да следвам Литература, защото не знам още достатъчно да се изразявам, пък не мога и не искам да я уча папгалски. Сега с *m^{elle} Constance* четем само литература и ми обяснява, което не знам, така ми е много добре.*

[...]

Не знам, да не ти дотегна с моите многоглаголствания, пък още повече че те са написани с един такъв ужасен почерк, но аз ще пиша защото имам още много, пък ти прочети писмото на 2 пъти ако искаш, за да не се умориш.

Ти ме питаш дали е имала мама някаква треска, никаква, аз почти всяка вечер я карам да туря термометъра, защото аз още повече се безпокоя още повече, като я слушах да кашля.

Колкото за тато, той нямаше нищо сериозно, но сега пишеше на г-н Гешев че пропушил, което ме много обезпокои, той беше толкова добре без пушенето, какво му трябваше да пропушва.

[...]

Друго вече няма, всичко което имаше да пиша го писах, сега свършвам вече и се надявам, че ще ми отговориш скоро.

Поздравявам те и целувам

Твоя София (ЦДА – София. ф. 954 К. оп. 1. а.е. 10.)

Писмата биха могли да се определят като (авто)портретни документи, които добавят щрихи към биографията и към личностите им. Юрукови принадлежат към групата на будни българи – образовани, с многостранни интереси в областта на културата, владеещи перфектно френски и руски език, с безспорни личностни качества. От тях прозира манталитетът на българските интелектуалци живеещи в динамична, драматична епоха. Животът им е съпътстван от националните катастрофи и двете войни, но въпреки това интересът им към литературата,

изкуствата и културата не стихва. Будни, вечно търсещи, инициативни съвсем скоро те намират своето място сред духовния елит на нацията ни през първите десетилетия на XX век. Но нека се върнем към преките свидетелства на Мара Данова. Документът ни разкрива и част от непознати процеси от историята на българската книга.

„Сестра му му доверява че в нея зрее и се оформя една идея да започнат да издават една библиотека с преводни романи. Той пламва. Тази идея го обхваща най-много. Ще се подготви съответно и заедно със сестра си ще заработят на литературното поле. Мечтата му е да напусне военната служба. Обаче в 1919 година се зареждат войните: най-напред Балканската, а след това Междусъюзническата и той, заедно с всички свои другари, отива на фронта. Изпълнява достойно дълга си. При завръщането си пак една е мечтата му: да се уволни от войската и да се занимава с литература и с френски език. Записва се в университета и започва да следва филология. През това време „Мозайка“ започва да излиза от 1909 година. Той стажува при сестра си в нейна помощ за издателската страна на библиотеката и най-сетне се уволнява като поручик.“ (ЦДА – София, Ф. 954 К. оп. 1. а.е. 16)

Със съответните заповеди за мобилизация, *изпълнил достойно дълга си*, Георги „стажува“ при София „за издателската страна на библиотеката“. Основните документи, доказващи думите на Мара Данова са писмата, които София пише до Георги след основаването на „Мозайка“. Могат да бъдат определени като културологични етюди, които непрекъснато открояват „пречките и мъчнотиите“ в издателската работата: качеството на печата, липсата на хартия, плащането на хонорари, намирането на добри преводачи, задължения от административно естество и др. подобни проблеми, но и показват европейските интелектуални мащаби на издателската политика на София Юрукова, пряко отразени във вида и съдържанието на „Мозайка“. Привлечените по-долу архивни материали убедително говорят за онези основни моменти, които допринасят за утвърждаването на книгоиздателския проект „Мозайка“ и са част от документална „биография“ на „поредицата“:

*Господин капитан Георги Д. Юруков, ул. Бенковски № 8, София
8.10.17²*

Милий братко, ти ако почнеш да правиш такива поръчки на тавана книги нема да останат. От „Ученик“ ни остават 250 , т. е. ще имаме до нова година, защото няма ден да не се поискат 5–10. Книгата се е вече рекламирала и сега най-много се търси. Да я преиздадем, а, как мислиш? Хартия имаме тука, корици също, ще попитаме у Данов, ако се не уреди тате ще отиде в Пазарджик. Преводът няма да се оправя, ще ни изпратят една коректура, другите две можем да наредим Олга да прави. Книгата ще се продава повече от всяка друга препечатана. Хартията е 88 малки топчета, пиши ми колко точно топчета трябва да дадем на печатаря за Ученик. Колкото остане ще ни служи за покани, защото изписаната хартия е много тънка.

*Не слушай Маричето?, че моите цифри не били верни. Много са верни.
[...]*

Целувам те: S

Запазената лична кореспонденция трябва да се разглежда и като история на издадените от тях книги:

² Пак там

*Господин капитан Георги Д. Юруков, ул. Бенковски № 8, София
9.9.17 (ЦДА – София. ф. 954 К. оп. 1. а.е. 5)*

Милий братко, решихме на книжарниците да не даваме от старите книги. Така, изпращаме ти за Чипев „Кр.[асив] залез“, от който имаме 750 екземпляра. От „Доминик“ имаме само 120, ще ги похарчим един по един по 4 лв. От Нилс Люне имаме 150, от останалите имаме по по-малко от сто. На Чипев ще изпратим една „Адвокатска съвест“ препоръчана, имаме всичко пет шест. От Ученик имаме 950. Дориан Грей получихме осем сандъка, прибрахме ги. Да ти пратим ли повече празни сандъци? Хартия, 12 топчета пратихме. Тези дни ще изброим колко топчета остават и ще ти пишем. Напълно съм съгласна да препечатаме малко книги. Много навремена книжка е „Малкият Трот“, защото бащите не са си в къщи. Навремена е и „Луксът“. Добре е да се издаде и „Мълчание“. Разгърнали сме оригиналите, за да видим как ще поправяме преводите. Много книги от Дориан Грей пак са зле стъкмени. Този Стайков не обръща като че внимание на външността. „Глупец“ ? и „Нов свят“ заедно ли ще изпращаме на абонатите или по отделно? Целувам те: S

Цитираните в пълния си вид, документи са важни с редица свои елементи. На първо място като аргумент към тезата, че именно те представят различни аспекти от организирането и издаването на „Мозайка“, взаимоотношенията между редакторката и сътрудниците, показват и тенденции при възприемане на преводната литература. От тях става ясно, че интересът към поредицата и авторитетът ѝ непрекъснато се увеличават. Тиражът е завиден – 3000, а редакцията обмисля и тиражи в 5 000 екз. Абонати са не само учителите, но и войниците и офицерите. В архива има запазени няколко писма от фронта, в които са изразени чувства на благодарност за това, че я има „Мозайка“.

Важни за настоящия анализ са биографичните данни на Мара Данова с нейното описание на последващите събития.

„Обаче в 1915 г. се обявява Европейската война. Той е запасен офицер мобилизиран го и той пак е на фронта [...]

След катастрофата през 1918 година той е вече свободен и мисли, че ще може да осъществи мечтата си, да завърши филология и да може по-дейно да бъде полезен на „Мозайка“. „Мозайка“ му става плът и кръв. Учи и работи, превежда от френски език, ръководи издателската работа на библиотеката. И е доволен от успеха си. От вред се сипят похвали за избора на книгите за преводите. Със сестра си София се разбират прекрасно обаче за нещастие в 1918 година, октомври, София завършва земния си път от Испанската инфлуенца която.... донесоха завръщащите се от фронта и която се разрази със страшна сила.“

От 1919 г. Георги Д. Юруков поема редактирането на „Мозайка“ до 1947 г., когато книгоиздателствата станаха държавни. Продължава да се интересува от литература до края на живота си и умира през 1946 година август месец.“ (ЦДА – София. ф. 954 К. оп. 1. а.е. 5.)

1919 г. – настъпва важен обрат в живота и дейността на Георги Юруков. Мечтата му да „заработи на литературното поле“ става факт. За него на практика книгоиздаването се оказва целия му живот, а „Мозайка“ – най-свидната му рожба. В търсене на личността му се натъквам и на едно специфично обстоятелство, около което може би трябва да се анализират достигнатите до нас факти, свързани с живота и делото на Г. Юруков. Струва ми се, че то е определящо личността му и през тази призма може да се намери най-точният зрителен ъгъл. Връзката семейство – книгоиздаване – издателска и културна дейност. Юруков правилно отбелязва една от заслугите на поредицата:

„Никакъв „Ла гарсон“ и нему подобни не сме издавали – подчертава Георги Юруков. – Би имало сметка от такава литература, но забележете, че ние бяхме деца на един Данаил Юруков. В издателството работехме аз, брат ми Васил, сестра ми Мара, съпругата ми.

Издателството представляваше едно семейство и не можехме да подкопаваме семейната нравственост.“ (Бръзицов 1976 : 99)

Тук достигахме до един възлов компонент от биографията му, отразен и в литературната периодика – поетото задължение Георги Д. Юруков изпълнява със силно развито чувство за отговорност. Твърдение, което се потвърждава от много оценки на съвременници:

„Да се издава едно списание – библиотека цели двадесет години в малка страна, каквато е нашата, и то в неособно благоприятни времена, е наистина подвиг, затова и двадесетгодишнината на „Мозайка“ заслужава да бъде отбелязана.

Още покойната София Д. Юркова бе ясно предначертала посоките и целите на списание „Мозайка“, посоки и цели, неизменно следвани и днес от тия, които продължават нейното дело: да поднася на българския четящ свят избрани романи от бележити съвременни писатели, първомайстори в областта на романа. И тъкмо имената на тия първомайстори и подбора на техните творения очертават най-добре програмата на „Мозайка“, оповестена и от редакцията ѝ“ (Василев 1928 : 103)

Изнесените данни предполагат паралел между двата периода от биографията на поредицата – издателските политики и на София, и на Георги, как всеки от тях разбира и проблематизира издателския процес, концептуалните им подходи към преводната литература, тук те не са обект на интерес. Подобно успоредяване е предмет на специално и задълбочено изследване, тъй като много от въпросите, се нуждаят от сериозни допълнителни издирвания.

„Мозайка“ е започнала да излиза в 1909 година, като в началото на първите годишнини са издавани най-бележити французки романисти. Постепенно програмата на „Мозайка“ се е разширявала с оглед на нуждите на читателя и издателството ни е започнало да застъпва най-добрите романисти на немската, италианската, английската, руската, скандинавската и американската литератури. В течение на 26 години в „Мозайка“ са издадени приблизително 250 тома на 110 европейски и световни писатели. (Георгиев 1935 : 5)

Не по-малко важно обстоятелство, което следва да се подчертае е силното присъствие на Юруков в полето на интелектуалните контакти с литературния елит. Запазената кореспонденция допълва образа на семейното издателство, дава информация за контактите и сътрудниците му. Открояващи се в литературната периодика са редица критически отзиви, посветени на новоизлезли романи от поредицата с автор Петър Динеков – достатъчно основание изследователския поглед да бъде насочен към фонд № 1987К / Динеков, Петър Николов (1910–1992). В него има съхранена неголяма кореспонденция с Г. Д. Юруков, която подсказва, че той следи с интерес изданията на „Мозайка“.

Г-н Петър Динеков (ЦДА – София. ф. 1987К. оп. 1)

Ул. Пиротска, № 74

Тук

Уважаемий г. Динеков,

Четох с удоволствие писаните от Вас редове в Литер.[атурен] глас за трите ни преводни книги. Благодаря Ви сърдечно. Въпросните книги, както и други, ще получите в [ъв] всяко време, когато обичате да дойдете в редакцията. Ще ви чакам в понеделник, 30-и VI. между 1–3 часа.

26. VI. 30 г. С поздрав

София Г. Д. Юруков

От особено значение е още един факт – Георги Юруков не само превежда, но е и автор на учебници, редица рецензии, рекламни и вестникарски съобщения, множество литературно–критически статии, посветени на книгите Мозайка. В тях той напълно разгъва идеите си, отстоява принципите, от които се ръководи. И тук следва да си зададем въпроса: Как действа той като рецензент? Разбира се, тестовите му са гранични – между манипулативното, реклам-

ното и реалното. Усеща се пристрастност и доза субективизъм, но това подпомага успеха на поредицата, определя начина по който ще бъде възприета от читателите. Многозначителен в този смисъл е текста, на който ще се позова (Юруков 1931 : 6):

Към любителите на хубаво четиво!

Читателите са се осведомили вече, че библиотека Мозайка от знаменити съвременни романи от 1-и октомврий открива подписка за ХХ годишнина. През изтеклите деветнадесет годишнини библиотека Мозайка е следвала неуморно своята програма: да дава здрава духовна храна на питаещата публика, като избира най-хубавите произведения на най-добрите съвременни европейски и всесветски писатели. Тя е дала до сега повече от 150 шедьоври из чуждите литератури, повече от 40,000 печатни страници [...]

Без да преувеличаваме, редакцията на Мозайка може да се гордее, че е поднесла, в продължение на деветнадесет години, с най-добра воля, с неуморен и недостатъчно възнаграден труд, най-хубавите образци на чуждите литератури и заедно с това е вляла хиляди, милиони благородни идеи и импулси за по-висока култура, морал и човешки добродетели в съкровищницата на българския дух. Неизброими са милите и трогателни изрази на съчувствие и признателност, непосредствени и писмени, които редакцията на Мозайка е получила в продължение на деветнадесет години, не винаги благополучни, поради преживяваните кризи, но винаги следвани с усърдие в избора, в преводите, както и в издаването им. [...]

С почит:

Редакция Мозайка – Георги Д. Юруков

София, ул. Белчев, № 29

Заслужава да се отбележи, че никъде до този момент не се споменават другите две поредици, които Юрукови стартират – „Библиотека за юноши“ и библиотека „Всемирни романи“. За тях научавам само и единствено от рекламните карета в литературния печат – оригинален източник на историческа информация, който отдавна привличат вниманието на изследователите. „Библиотека за юноши“ се появява за кратко в периода 1922–1923 г. Замисълът е да излизат десет книжки годишно. Целта е да даде „подбрано и добре „илюстрирано четиво от знаменити автори от европейската литература, при достъпна цена. В библиотеката ще се поместят само произведения с голяма литературна стойност, безукорни в морално и възпитателно отношение.“ Първият роман от поредицата е „Първите хора на луната“, последвана от „Трима в една лодка“ на Джером Джером.

Встрани от така очертания кръг на проблематиката, с която свързваме Георги Юруков, остава и поредицата „Всемирни романи“. В рекламно каре четем:

„Първият белег на библиотека „Всемирни романи“ е строгия избор на романите от художествена и нравствена гледна точка.“ Тук бих искала да направя една специална ремарка относно редакторската политика на Юруков. Той не допуска „никакво съкращаване на романите, защото те трябва да се представят с техния автентичен и оригинален характер, напълно осигурено условие, благодарение съдействието на първостепенни и подготвени преводачи.“ В рекламната публикация се казва още, че поредицата „ще представя измежду съвременните чужди писатели само ония, които носят лична и животворна струя, и измежду многото романи само ония, които, поради неизменната си стойност заслужават да заемат място във великото движение на всемирната литература. Представени с романи неиздадени още на български, знаменити стари писатели ще заемат място наред с млади, които затвърдяват в момента първомайсторството си.“ Засягането на този проблем доказва съзнанието, че със своята издателска, редакторска, преводаческа дейност Георги Юруков допринася за обогатяване на българската култура. Чрез избора си на автори, произведения и тенденции в световната литература той демонстрира грижа за безусловна честност към читателите и абонатите си. Това, което от интерес за настоящата статия е, че той е с ясното съзнание за интелектуалното влияние на издаваните от него преводни книги. *Аз смятам, че един превод е една*

българска книга, която не само доставя развлечение на читателя, но хвърля същевременно хиляди благородни идеи в душата му за правда, за човешчина и всестранин духовен напредък.

И с библиотека „Всемирни романи“ той се стреми да създаде универсална колекция от преводи на съвременни произведения, предназначена за читателите от различни социални и възрастови групи, и културни и образователни потребности.

Предложеното тук изложение с възпроизведените страници на оригинални документи обогатява читателя с автентичните си свидетелства за създателите на едно от най-значимите издателства в България в началото на ХХ век. Издателство, превърнало се, по думите на Д. Б. Митов, в неотменим фактор за формирането на „цяло едно поколение български интелектуалци, които не се ползват от чужди езици са обогатили своите чувства и мисли благодарение на „Мозайка“.“

Днешната ни отговорност е да не позволим да бъде забравено това великолепно дело.

ЛИТЕРАТУРА // BIBLIOGRAPHY

Бръзицов 1976: Бръзицов, Христо. Български книгоиздатели. С., Български писател, 1976, с. 99-100. // **Brazitsov 1976:** Brazitsov, Hristo. Balgarski knigoizdateli. S., Balgarski pisatel, 1976, s. 99-100.

Василев 1928: Василев, Ст. П., 1928. Мозайка от знаменити романи . – В: *Родна реч*, кн. 2. София: 1928, с. 103–104. // **Vasilev 1928:** Vasilev, St. P., 1928. Mozayka ot znameniti romani . – V: *Rodna rech*, kn. 2. Sofia: 1928, s. 103–104.

Вълчев 1979 : Вълчев, В., 1979 . – В: *Литературен архив. Т. 7. Константин Величков*. София, 1979, с. 8–9. // **Valchev 1979 :** Valchev, V., 1979 . – V: *Literaturen arhiv. T. 7. Konstantin Velichkov*. Sofia, 1979, s. 8–9.

Георгиев 1935: Георгиев, Коста. Ден на българската книга. Думата на книгоиздателите. – В: *Литературен глас*, 1935, № 272. // **Georgiev 1935:** Georgiev, Kosta. Den na balgarskata kniga. Dumata na knigoizdatelite . – V: *Literaturen glas*, 1935, № 272.

Гергова 2004 : Гергова, А. София Юрукова . – В: *Българска книга. Енциклопедия*. София–Москва: Пенсофт, 2004. с. 491. // **Gergova 2004 :** Gergova, A. Sofia Yurukova . – V: *Balgarska kniga. Entsiklopedia*. Sofia–Moskva: Pensoft, 2004. s. 491.

Дамова 2000: Дамова, Мариана и др. За издателство „Мозайка от знаменити съвременни романи“/ Ред. Йордан Каменов. София : Издателска агенция FDC, 2000, 72 с. // **Damova 2000:** Damova, Mariana i dr. Za izdatelstvo „Mozayka ot znameniti savremenni romani“/ Red. Yordan Kamenov. Sofia : Izdatelska agentsia FDC, 2000, 72 s.

Даскалова 2009: Даскалова, К. Живот с книги и читатели. София Юрукова (1881–1918) и „Мозайка от знаменити съвременни романи“. – В: *Пътят към книгите и информацията. Юбилеен сборник, посветен на 65-годишнината на Татяна Янакиева*. София: Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, 2009, с. 94–105. // **Daskalova 2009:** Daskalova, K. Zhivot s knigi i chitateli. Sofia Yurukova (1881–1918) i „Mozayka ot znameniti savremenni romani“. – V: *Patyat kam knigite i informatsiyata. Yubileen sbornik, posveten na 65-godishninata na Tatyana Yanakieva*. Sofia: Natsionalna biblioteka „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, 2009, s. 94–105.

Митов 1935 : Митов, Д. Б. Значението на „Мозайка“ . – В: *Литературен глас*, 1935, № 260, с. 6. // **Mitov 1935 :** Mitov, D. B. Znachenieto na „Mozayka“ . – V: *Literaturen glas*, 1935, № 260, s. 6.

И. К. 1938 : И.К. Пърл Бък. – В: *Изкуство и критика*, 1938, № 9 // **I. K. 1938 :** I.K. Parl Bak. – V: *Izkustvo i kritika*, 1938, № 9

Сестримски 1992: Сестримски, Иван Димитров. Мозайка от знаменити съвременни романи и нейната създателка [София Юрукова]. – В: *Българска книга : месечно списание за нови книги, библиография и критика*, 1992, № 10, с. 41-42. // **Sestrimski 1992:** Sestrimski, Ivan Dimitrov. Mozayka ot znameniti savremenni romani i neynata sazdatelka [Sofia Yurukova] . – V: *Balgarska kniga : mesechno spisanie za novi knigi, bibliografia i kritika*, 1992, № 10, s. 41-42.

Юруков 1931: Юруков. Георги. Мозайка от знаменити съвременни романи . – В: *Литературен глас*, 1931, № 127 // **Yurukov 1931:** Yurukov. Georgi. Mozayka ot znameniti savremenni romani . – V: *Literaturen glas*, 1931, № 127.

Архивни единици

ЦДА – София. Ф. 954 К, Оп. 1, а.е. 5.

ЦДА – София. Ф. 954 К, Оп. 1, а.е. 10.

ЦДА – София. Ф. 954 К, Оп. 1, а.е. 16.

ЦДА – София. Ф. 1987К, Оп. 1.